

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

MUZIKOS PEDAGOGIKOS IR VIZUALIŲJŲ MENŲ KATEDRA

VILMANTĖ SKIRIŪTĖ

Dailės magistrantūros (dizaino) studentė

MAGISTRO BAIGIAMASIS PROJEKTAS

KŪRYBINIŲ DARBŲ CIKLAS „BŪTI PAUKŠČIU“

Vadovas: prof. Giedrius Šiukščius

Recenzentas: doc. Vidmantas Zarėka

Šiauliai, 2018

**PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO BAIGIAMOJO MAGISTRO DARBO
SAVARANKIŠKUMĄ**

2018-01-08

Šiauliai

Aš, Šiaulių Universiteto, Muzikos pedagogikos ir vizualiųjų menų katedros _____

Dailės magistrantūros (dizaino)

(studijų programos pavadinimas)

studentė _____ **Vilmantė Skiriūtė**,

(studento vardas, pavardė)

patvirtinu, kad įteikiamas baigiamasis darbas (*magistro darbo pavadinimas*):.....

..... yra:

1. Autoriaus (autorių) atliktas savarankiškai ir sąžiningai, jame nėra pateikta kitų autorių medžiagos kaip savos, nenurodant tikrojo šaltinio;

2. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;

3. Nebuvo to paties autoriaus (autorių) naudotas, pristatytas ir gintas kitoje mokymo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje.

4. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais. Nepateikia nuorodų į kitus darbus, jeigu jų medžiaga nėra naudota darbe;

5. Nėra kitų autorių darbų, medžiagos iš kitų autorių darbų, jeigu jie nėra nurodyti darbe kaip šaltinis;

6. Pateiktas visas panaudotos literatūros sąrašas.

Man žinoma, kad už nusirašinėjimą, plagijavimą, kitokį nesąžiningumą ir apgaulinėjimą per atsiskaitymus, atliekant įvairius darbus ir egzaminų sesijos metu baudžiama: neleidžiama perlaikyti egzamino, reikia iš naujo kartoti dalyką (modulį), gali būti šalinama iš Universiteto (dekano teikimu rektoriaus įsakymas).

_____
(parašas)

_____
Vilmantė Skiriūtė
(studento vardas, pavardė)

**PATVIRTINIMAS APIE ATSAKOMYBĘ UŽ LIETUVIŲ KALBOS TAISYKLINGUMĄ
ATLIKTAME DARBE**

Patvirtinu lietuvių kalbos taisyklingumą atliktame darbe.

_____
(parašas)

_____
Vilmantė Skiriūtė
(studento vardas, pavardė)

SANTRAUKA

Baigiamojo darbo objektas - kūrybinių darbų ciklas „Būti paukščiu“ skirtas atkreipti visuomenės dėmesį į Lietuvoje gyvenančių paukščių rūšis ir unikalų paukščių grožį, plačiau supažindinti visuomenę su paukščių ypatybėmis. Paukščiai visada gyveno arti žmogaus, todėl nekeista, kad jie sulaukė įdomių vertinimų dėl savo išvaizdos, gražaus balso, bei dėl išskirtinos elgsenos. Pagal paukščių elgesį žmonės spręsdavo ne tik apie orų kaitą, bet ir apie daugelį gyvenimiškų reiškinių. Šių laikų žmogus turėtų susimąstyti apie daromą žalą gamtai taip pat ir paukščiams.

Teorinėje darbo dalyje analizuojamas paukštis, jo vaizdavimas mene, lietuvių pasaulėžiūroje, literatūroje. Surinkta informacija lėmė kuriamo darbų ciklo koncepciją ir meninius sprendimus. Kuriant kompozicijas remiamasi ornitologiniais paukščių aprašymais ir visuomenėje susiformavusiais įvaizdžiais.

Kūrybinio darbo rezultatas – darbų ciklas kuriame vaizduojamas pagrindinis objektas – paukštis. Kiekvienas pasirinktas paukštis pasižymi specifiniais išvaizdos ir būdo bruožais. Kūrybinių darbų cikle derinamos iliustracijos ir tekstas tampa informacijos šaltiniu, pateikiamas konkretus paukštis ir jo specifika apibūdinanti tekstinė informacija.

SUMMARY

Final work object is the creative work cycle „To Be a Bird“. Its purpose is to make society to pay attention to species of birds that live in Lithuania, to show the beauty of the birds and to introduce society with the peculiarity of the birds. Birds always lived next to human, so it is not strange that birds were given interesting rates for their looks, beautiful voice and exceptional behavior. People used to watch how birds behave and from these observations not only predict the weather, but also many other life-like phenomenon. Today's human should think about the damage that is done to nature and the birds as well.

In the theoretical part of the work bird as an object is analyzed in fine art, Lithuanian worldview, and literature. Collected information resulted the conception of the cycle of works and artistic decisions. Development of the compositions is based on ornithological description of the birds and beliefs formed in the society.

The result of creative work – work cycle in which the main object bird is shown. Each and every chosen bird is characterized by specific appearance and behavior traits. In the creative work cycle illustrations are combined with text, which becomes a source of information, and an exact bird with its specifics defining text is presented.

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY	3
ĮVADAS	5
1. ORNITOLOGINIS PAUKŠČIŲ APRAŠYMAS	9
2. PAUKŠČIO KAIP SIMBOLIO NAUDOJIMAS	13
3. PAUKŠČIŲ ĮVAIZDŽIAI LIETUVIŲ PASAULĖŽIŪROJE	14
4. PAUKŠČIAI PROFESIONALIAJAME MENE	18
4.1. Paukščio vaizdavimas įvairiuose lietuvių meno kūrinuose	18
4.2. Paukščio vaizdavimas Kevin Chupik kūrinuose	19
4.3. Paukščio vaizdavimas Agnės Naunikaitės kūrinuose	20
5. KŪRYBINIŲ DARBŲ CIKLO KONCEPCIJA	22
6. KŪRYBINIŲ DARBŲ KOLEKCIJA „BŪTI PAUKŠČIU“	24
6.1. Kūrybiniai ieškojimai, idėjos formavimas	24
6.2. Kūrybinio darbo eiga ir įgyvendinimas	25
6.3. Kūrybinio darbo struktūra ir vizualinė raiška	27
6.4. Kūrybinių darbų aprašymas	28
IŠVADOS	35
LITERATŪRA	36
PRIEDAI	38
1 priedas. Paukščio vaizdavimas meno kūrinuose	38
2 priedas. Kompaktinis diskas (skaitmeninė darbo versija)	43

IVADAS

Gamtininkų apskaičiavimais pasaulyje gyvena apie 8600 rūšių paukščių. Nuo senų senovės žmonės iš paukščių elgesio spręsdavo ne tik apie orų kaitą, bet ir apie daugelį gyvenimiškų reiškinių. Paukščiai visada gyveno arti žmogaus, todėl nekeista, kad visuomenė jais susidomėjimo dėl paukščių išskirtinės išvaizdos, skambaus balso, elgesio ypatumų. Daugelį metų trukęs paukščių stebėjimas žmogui leido atrasti jų elgsenos ypatybes ir pastebėti jų išskirtinumą. Bėgant laikui paukščių elgesio ypatumai pradėti vertinti kaip tam tikri ateitį pranašaujantys ženklai. Šiam tikslui žmonės pradėjo stebėti paukščių veiksmus ir aplinką: judėjimą, giedojimą, pasirinktą vietą įsikurti, sukamo lizdo ypatumus. Lietuvių tautos kultūroje, rašytiniuose ir meno kūriniuose ilgus šimtmečius gyvuoja mūsų krašte paplitusių paukščių vaizdiniai. Paukščiams priskiriami nepaprasti ir antgamtiški bruožai. Visame pasaulyje pastebimos šių sparnuotų būtybių gerbimo tradicijos. Mitai apie pasaulio sukūrimą vieni seniausių pasaulyje. Juose minimi ir paukščiai kaip pasaulio kūrėjai.

Darbe nagrinėjama problema. Šiais laikais žmonės dėka naujų technologijų vis labiau atitrūksta nuo mus supančios gamtos. Vieni iš gamtos stebuklų – paukščiai, nebėra lengvai atpažįstami, jų rūšis sunku atskirti. Todėl kūrybinių darbų ciklu būtų siekiama informuoti visuomenę, pateikti iliustracijas ir informaciją, kuri padėtų lengviau atskirti bent jau žinomiausius paukščius ir paskatinti jais domėtis bei juos saugoti. Paukščiai nėra paprasti sutvėrimai. Tai ne tik dvi kojas turinčios, kiaušinius dedančios būtybės, kurioms būdingi sparnai ir plunksnos. Tai būtybės panašios į žmones, taip pat turinčios savitą elgesį. Darbo metu siekiama išryškinti paukštį kaip vertybę, net tik kaip ekosistemos ekologijoje dalyje. Visuomenės vartotoją kvieisti pažinti kiek primirštą paukščių pasaulį, kuris minimas lietuvių kultūroje.

Darbo aktualumas. Lietuvių tautos gyvenime paukščiai, kaip ir kituose kraštuose, nuo seno užima itin reikšmingą vietą. Su paukščiais siejami įvairūs mitologiniai vaizdiniai, apeigos, šventės. Žodinė lietuvių liaudies kūryba, daugiau ar mažiau susijusi su paukščiais, jų elgesiu, yra ne tik kupina gyvenimiškos išminties, bet ir padeda geriau pažinti turtingą paukščių pasaulį ir pačius paukščius, ugdo meilę ne tik jiems, bet ir gamtai. Kiekvienas žmogus plačiau domėdamasis gyvąja gamta ar bent jau maža jos dalimi, galėtų imti labiau vertinti kokią naudą gauname ir kokią žalą darome biotinei ir abiotinei aplinkai.

Darbo objektas. Kūrybinių darbų ciklas.

Darbo tikslas. Sukurti kūrybinių darbų kolekciją kuri būtų informatyvi ir estetiška, derinamas vaizdas ir tekstas, skirta supažindinti žiūrovus su paukščiais, skatinti jais labiau domėtis ir vertinti, apsvarstyti savo indėlį siekiant išsaugoti ne tik retas, bet ir įprastas rūšis.

Darbo uždaviniai:

1. Surinkti mokslinę literatūrą;
2. Išanalizuoti paukščių vaizdavimo mene pavyzdžius;
3. Išsiaiškinti kokius įvaizdžius sudaro paukščiai lietuvių pasaulėžiūroje;
4. Sukurti darbų kolekciją;
5. Parengti praktines išvadas.

Darbo hipotezė. Tekstinės kompozicijos susietos su konkrečiais paukščiais, tampa objektu. Kuris atvaizduoja ir apibūdina paukščių elgesio ir būdo ypatybes, žmonių pasaulėžiūroje susiformavusius įvaizdžius.

Magistro darbo bazė:

- **Metodologija.** Teorinė darbo dalyje nagrinėjami paukščio simboliai, įvaizdžiai susiformavę Lietuvių ir kitų tautų pasaulėžiūroje. Remiamasi Pranės Dundulienės išleista knyga kurioje plačiai aprašomas paukščių kultas, Jūratės Šlekonytės, Lilijos Kudirkienės ir kitų autorių tiriamaisiais darbais, kuriose plačiau nagrinėjami atskirų paukščių įvaizdžiai.

Kūrybinio darbo koncepcija kuriama remiantis JAV menininko Kevino Chupiko (Kevin Chupik) ir lietuvių grafikės Agnės Naunikaitės kūrybos darbais. Kuriant atsižvelgiama į kompoziciją, pasirinktų meninių priemonių naudojimą, darbų atlikimo technologiją.

- **Metodika.** Teorinėje dalyje naudojama mokslinės literatūros, analizavimo ir interpretavimo metodika. Remiamasi rašytiniais ir vizualiais šaltiniais.

Kūrybinė darbo dalis atlikta naudojant kompiuterines CorelDRAW, Adobe PhotoShop programas. Šiomis programomis skaitmeninamos ranka sukurtos iliustracijos. Naudojant piešimui skirtą planšetę, kompiuterinėse programose buvo redaguojami paukščių piešiniai. Užbaigus iliustracijas prie jų priderintos šrifto kompozicijos, kuriuose pateikiama tekstinė informacija apie paukščių ornitologines savybes ir Lietuvių pasaulėžiūroje susiformavusiais įvaizdžiais.

- **Strategija:**

1 semestras:

- Darbo temos ieškojimai ir formulavimas;
- Meninių darbų, kuriose vaizduojami paukščiai, ieškojimas ir analizė;

- Menininkų parodų lankymas, domėjimasis įvairiais meniniais projektais.

2 semestras:

- Teorinės medžiagos rinkimas, literatūrinių šaltinių paieška ir nagrinėjimas;
- Teorinės darbo dalies struktūros sudarymas;
- Kūrybinio darbo koncepcijos formavimas;
- Kūrybinių darbų ciklo eskizų kūrimas;

3 semestras:

- Teorinės darbo dalies ir kūrybinio darbo aprašomosios dalies koregavimas, pildymas, užbaigimas;
- Kūrybinės darbo dalies struktūrizavimas ir išpildymas;
- Sukurtų eskizų tobulinimas ir skaitmeninimas naudojant kompiuterines programas;
- Skaitmenintų darbų ruošimas spaudai;
- Sukurto kūrybinio darbų ciklo eksponavimo galimybės.

Rezultatų naujumas. Atlikus meninių darbų analizę pastebėta, kad Lietuvoje beveik nėra kūrinių, kuriuose būtų derinamas vaizdas ir tekstas, kuriamos būtent paukščių iliustracijų ir teksto apie juos kompozicijos. Todėl sukurtas kūrybinių darbų ciklas taptu pavyzdžiu, kad tai galima apjungti viename kūrinyje. Daugelyje informacinių leidinių apie paukščius pateikiamos paukščių fotografijos arba itin tiksliai perteiktos iliustracijos, derinamas lengvai skaitomas tekstas ir jo kompozicijos. Magistro baigiamojo projekto kūrybinio ciklo darbai didelio formato todėl ieškoma kitokių meninių priemonių norint sustiprinti įspūdį bei pritraukti žiūrovo dėmesį ne tik peržiūrėti vaizduojamų paukščių vaizdus, bet ir perskaityti tekstinę informaciją.

Teorinis darbo reikšmingumas. Teorinėje magistro darbo dalyje pateikiama informacija apie paukščių įvaizdžius lietuvių pasaulėžiūroje. Surinkta ir susisteminta informacija apie dešimties paukščių įvaizdžius. Šie aptinkami mitologijoje, tautosakoje, simbolikoje, literatūroje.

Praktinis darbo reikšmingumas. Kūrybinių darbų ciklas žiūrovą skatina susimąstyti apie mus supančius paukščius. Šiuo ciklu siekiama atkreipti visuomenės dėmesį į unikalų paukščių grožį, plačiau supažindinti visuomenę su jų ypatybėmis, elgesiu ir būdu. Paukščių iliustracijos ir tekstas apie juos lyg susisteminta informacija kuri naudinga paukščių pažinimui. Kūrybinis darbų ciklas naudojamas pažintiniams, informaciniams tikslams. Galėtų būti eksponuojamas mokymo įstaigose edukaciniais tikslais, viešose zonose (parkuose, draustiniuose ir pan.) kaip informacinis objektas, o parodų salėse kaip meno kūrinys.

Magistro darbo struktūra:

Darbą sudaro: įvadas, 6 skirsniai, 7 poskyriai, 8 išvados, literatūros sąrašas (13 pozicijų), santrauka (lietuvių ir anglų kalba) ir 2 priedai. Darbo apimtis 43 puslapiai (37 puslapiai be priedų). Darbe pateikta: 10 paveikslėlių tekste, 10 paveikslėlių – prieduose, 1 lentelė.

Kūrybinę darbo dalį sudaro: 10 kūrybinių darbų ciklas, vieno darbo matmenys 1000x700 mm. Darbai atspausinti naudojant skaitmeninę spaudą ant matinės plėvelės.

1. ORNITOLOGINIS PAUKŠČIŲ APRAŠYMAS

Paukščiai mokslinėje literatūroje apibrėžiami kaip tam tikra speciali aukštesniųjų stuburinių gyvūnų klasė. Kuriai būdinga turėti tokius skiriamuosius požymius kaip: dvi poras kojų, snapą kuriame nėra dantų, priekines galūnes virtusias sparnais, plunksnomis apaugusį kūną bei svarbiausią dalyką tuščiavidurius kaulus. Paukščiai turi ypatingas biologines savybes tokias kaip sudėtinga nervinė sistema, kuri padeda orientuotis skrydžio metu, greita medžiagų apykaita, lengvas skrydžiui pritaikytas skeletas (yra išimčių, gebėjimo skraidyti neturi stručiai, pingvinai, kiviai). Plačiau paukščiams tyrinėti skiriama atskira mokslo šaka – ornitologija.

Kūrybinių darbų kolekcijoje vaizduojami paukščiai: šarka, gegutė, šelmeninė kregždė, baltasis gandras, naminė pelėda, kukutis, lakštingala, didysis margasis genys, naminis žvirblis, dirvinis vieversys. Šie pasirinkti paukščiai žinomi daugeliui Lietuvos gyventojų, plačiai aprašomi tautosakoje ar tiesiog yra įgavę simbolinę prasmę.

Būsimos darbų kolekcijos idėja – paukščius vaizduoti naudojant kuo tikslesnes iliustracijas, kartu derinti su tekstine informacija, charakterizuojančia paukštį. Šiuo darbu siekiama atkreipti visuomenės dėmesį į unikalų paukščių grožį, plačiau supažindinti visuomenę su jų ypatybėmis. Kiekviename darbe vaizduojami skirtingi paukščiai su jiems atitinkamai parinktais motyvais ir tekstais. Formatas išlieka tas pats, tik skiriasi paukščių judėjimo padėtis, išraiška. Visi paukščiai pasižymi specifiniu charakteriu, kuris puikiai jį išskiria iš kitų paukščių.

Renkant ornitologinę informaciją apie paukščius pasirinkau naudoti du leidinius, skirtus paukščiams pažinti - tai 2003 m. išleistas „Vadovas Lietuvos paukščiams pažinti“ (autorius P. Kurlavičius) ir 2012 m. išleistas „Lietuvos paukščių pažinimo vadovas“ (autorius V. Jusys). Šiuose leidiniuose pateikta susisteminta informacija, kuri nusako paukščio charakteristiką. Kiekvienas paukštis literatūroje apibūdinamas pagal kriterijus: išvaizda, skiriamuosius požymius, elgesį, panašias rūšis, balsą. Taip pat nurodomos buveinės, paplitimas ir gausa Lietuvoje. Siekiant sukurti kuo tiksliau paukštį vaizduojančias iliustracijas atsižvelgiama į ornitologinį aprašymą. Paukščiai turi bendras išvaizdos savybes, tačiau detaliau nagrinėjant atskiras rūšis pastebimos esminės detalės. Pvz.: paukščių kojų būna labai įvairių priklausomai nuo jų gyvenimo būdo, vieni turi stiprias kojas kurios gali išlaikyti kūną įsikibusį į gėlės stiebą ar medžio kamieną, o plėšriesiems paukščiams stiprios kojos ir aštrūs nagai reikalingai sumedžioti grobį. Remiantis literatūriniais šaltiniais sudaryta lentelė su pateikiamais ornitologiniais pasirinktų suaugusių paukščių aprašymais (*1 lentelė*).

Šarka <i>lot. Pica Pica</i>
<p>Gana lengvai iš savo apdaro atpažįstamas paukštis. Visas kūnas juodas su žalsvu atspalviu, išskyrus baltą pilvą ir krūtinę. Aptinkama agrariniuose kraštovaizdžiuose, kaimų sodybose su aukštais pavieniais medžiais ir aukštais krūmais. Tai pat pamiškėse ir priemiesčiuose. Gana atsargūs paukščiai, nors nevengia vietų, kur galima susidurti su žmogumi. Minta vabzdžiais, kiaušiniiais, uogomis, sėklomis, jaunais paukščiais. Giesmė apibūdinama kaip nemelodinga, sudaryta iš šūksnių ir švelnių švilpimo garsų. Mėgsta garsiai ir įkyriai aprėkti pastebėtus pavojus (plėšrius žvėris).</p>
Gegutė <i>lot. Cuculus Canoru</i>
<p>Vadinamas lizdinis parazitais, nesuka lizdo, deda kiaušinius kitų paukščių lizduose. Paukščio kūnas pailgas lyginant su kitais paukščiais. Krūtinės apačia ir pilvas baltas su tamsiu skersiniu raštu. Patelė turi dvi spalvines išraiškas – pilką ir rudą. Aptinkama miškuose, krūmynuose, pelkėse, kur daug perinčių žvirblinių paukščių. Skrydis išsiskiria iš kitų paukščių, beveik niekada nesklendžia ore, visada plasnoja sparnais. Šis paukštis gerai pažįstamas iš paprasto, bet specifiško balso, girdimas kukavimas.</p>
Šelmeninė kregždė <i>lot. Hirundo Rustica</i>
<p>Tai pati didžiausia mūsų šalyje gyvenanti kregždžių rūšis. Visas kūnas juodos spalvos su mėlynu atspalviu. Išsiskiria tik balta pilvo ir sparnų apačios dalis. Pagurklis rudas, snapas trumpas, juodas, kojos pilkai rudos. Išskirtinė dalis – uodega, ji ilga su iškirpte. Aptinkama nedidelių gyvenviečių, sodybų, fermų, atviruose pastatuose. Lizdus lipdo iš drėgnos žemės suvilgytos paukščio seilėmis. Minta tik skraidančiais vabzdžiais. Paukščiai tarpusavyje bendrauja įvairiomis trumpomis skambiomis frazėmis. Giesmė sudėtinga, švelni ir negarsi.</p>
Baltasis gandras <i>lot. Ciconia Ciconia</i>
<p>Tai didelis baltos spalvos paukštis, kurio sparnų plasnojamosios plunksnos juodos. Kaklas, snapas ir kojos ilgi, pastarieji raudonos spalvos. Aptinkamas atvirose vietose, kuriuose yra vandens telkinių, kur plėtojama žemdirbystė. Paukštis maitinasi šienaujamoose ir ariamuose laukuose, pievose, ganyklose. Minta vabzdžiais, žuvytėmis, varliagyviais, mažais graužikais, ant žemės perinčių paukščių jaunikliais. Baltasis gandras būna aktyvus šviesiuoju paros metu, mėgsta sklandyti padangėje, skrenda ištiesęs kojas ir kaklą, pakaitomis plasnoja. Tai tylus paukštis, girdimas tik tylus šnypštimas, kalenimas nėra tikrasis jo balsas. Kalenimas snapu yra kaip pasisveikinimas su kitu paukščiu. Paukštis išsiskiria savo lizdu, kurie aptinkami ant namų stogų, stulpų, medžiuose, vadinami gandrulizdžiu. Lizdai sukurti reikalingas pagrindas, kuriuo turėtų pasirūpinti žmonės.</p>

Naminė pelėda *lot. Strix Aluco*

Tai naktinis, plėšrus paukštis, kurio kūnas išmargintas išilginėmis juosvomis dėmėmis su skersiniais dryžiais. Nagai ir akys juodi, snapas gelsvos spalvos. Kūnas plunksnomis padengtas iki kojų nagų. Aptinkama senuose miškuose, parkuose, nuošaliuose senų medžių alėjose. Paukštis maitinasi prietemoje ir naktį, rinkdamas smulkius graužikus, smulkių žinduolių jauniklius, pasitaiko, kad medžioja nedidelius paukščius, tai pat lesa kirmėles, vabalus. Turi triukšmingą balsą.

Kukutis *lot. Upupa Epops*

Tai ypatingos išvaizdos ir elgesio paukštis, retai painiojamas su kitomis rūšimis. Viršutinė paukščio kūno dalis ruda, nugara ir sparnai su baltomis ir juodomis juostomis, uodega juoda, pilvas batas. Išskirtinis elementas – kuodas, sudarytas iš rudų su juodomis viršūnėmis plunksnų. Snapas primena lenktą ylos formą. Skrydis lėtas ir banguotas, primenantis drugelį. Aptinkamas ganyklose, pamiškėse, greta pavienių sodybų. Paukščio mitybą sudaro vabzdžiai, vabalai, vorai, moliuskai. Balsas apibūdinamas kaip pupsejimas.

Lakštingala *lot. Luscinia Luscinia*

Neišskirtinės išvaizdos paukštis. Kūną sudaro pilkšvai rusvos spalvos. Apatinė kūno dalis šviesesnė negu krūtinė. Snapas ir kojos rudos spalvos. Aptinkama retai, gyvena drėgnuose krūmynuose, lapuočių pamiškėse, kuriuose yra aukštos sausos krūmais apaugusios pievos. Minta smulkiais vabalais, sliekais, lesa aviečių ir serbentų uogas. Šis paukštis vienas iš geriausių giesmininkų. Balsas sodrus, garsus, sudarytas iš daug tarpusavyje sujungtų frazių. Aktyviausiai gieda tamsuoju paros metu.

Didysis margasis genys *lot. Dendrocopos Major*

Paukščio galva balta, su juodomis dėmėmis ir raudonu viršugalviu. Patelės viršugalvis juodas. Baltą nugarą ir sparnus puošia juodas skersinis raštas. Apatinė kūno dalis balkšva su ryškiai raudonu pauodegiu. Skrendant pastebimos didelės ovalios dėmės pečių srityje. Aptinkamas įvairaus tipo miškuose, gyvena uoksuose. Minta įvairias vabzdžiais, spygliuočių medžių sėklomis. Ištisis metus girdimas trumpas balso garsas „kik“.

Naminis žvirblis *lot. Passer Domesticus*

Patinas nuo patelės skiriasi viršugalvio plunksnų spalvomis. Patelės viršugalvio plunksnos vienodai pilkšvai rusvos, o patino viršugalvis pilkas. Taip pat jis turi juodą gerklę. Abiejų paukščių spalvos panašios skiriasi tik patelės blankumu. Nugara ruda su juodomis išilginėmis juostomis. Sparnuose pastebimos baltos juostelės. Paukštis patinkamas įvairių tipų žmonių gyvenvietėse. Daugiausiai minta augaliniu maistu, bet jauniklius maitina vabzdžiais. Taip pat lesa įvairias sėklas ir augalų pumpurus.

Dirvinis vieversys *lot. Alauda Arvensis*

Viršutinė paukščio kūno dalis pilkai rusva, galva ir nugara marga, kūno apačia balkšva, tamsi dėmėta krūtinė. Veisimosi metu išryškėja kuodelis. Skrydis greitas, staigus, pakilus į padangę plazdenama toje pačioje vietoje. Paukštis aptinkamas atvirose kraštovaizdžiuose, pievose, ganyklose, rečiau šalia drėgnų pelkių ir plynių. Mitybą sudaro vabzdžiai, sėklos, šviežūs lapai, daigų viršūnės. Balsas apibūdinamas kaip čirenimas, sudarytas iš įvairių sudėtingų frazių.

APIBENDRINIMAS:

- Renkant ornitologinę informaciją apie paukščius naudoti du pagrindiniai leidiniai, tai „Vadovas Lietuvos paukščiams pažinti“ (autorius P. Kurlavičius) ir „Lietuvos paukščių pažinimo vadovas“ (autorius V. Jusys). Šie leidiniai, lyginant su buvusiais, išsamesni, papildyti nauja informacija;
- Paukščiai skiriasi savo dydžiu, iš pasirinktų didžiausias baltasis gandras, mažiausi šelmeninė kregždė, lakštingala, naminis žvirblis, dirvinis vieversys. Kai kurie paukščiai išsiskiria iš kitų nes turi kuodą (pvz.: kukutis, dirvinis vieversys), karpytą uodegą (šelmeninė kregždė) ir pan.;
- Ornitologinių aprašymų rinkimas ir analizavimas svarbus kuriant paukščių iliustracijas. Kiekvienas paukštis išsiskiria iš kitų esminėmis arba smulkiomis detalėmis, kurias būtina žinoti norint žiūrovui pateikti išsamias iliustracijas. Kūrybiniai darbai siejami su pažinimo funkcija, skirti žiūrovui padėti pažinti skirtingas paukščių rūšis.

2. PAUKŠČIO KAIP SIMBOLIO NAUDOJIMAS

Paukštis kaip simbolis daugeliu atveju vertinamas teigiamai ir yra siejamas su žmogumi. Naujajame simbolių žodyne pateikiamas apibūdinamas, kuris siejamas su žmogumi ir jo vidiniu pasauliu „Paukščiai simbolizuoja jėgą, kuri padeda žmogui išmintingai kalbėti ir prieš žengiant ryžtingą žingsnį daug ką apgalvoti savyje. Kaip paukščius į orą pakelia ir sklandyti padeda plunksnos, taip ir žmogaus sielą pakelia ir visur plisti padeda mintis“ (Biedermann, 2002, 314). Apibendrintai paukštį galima traktuoti kaip žmonių gerovės sargą, vaisingumo, dvasinio pakylėjimo, įkvėpimo simbolį. Tačiau prieš tai būtina apžvelgti atskiras paukščių rūšis.

Žmogaus savybės priskiriamos ne tik gyvūnams, bet ir paukščiams. Pirmykščiai žmonės save laikė gamtos dalimi, ją laikė tokia pačia būtybe kaip ir jie patys. Manoma, kad paukščiams būdingos tokios pat psichinės ir fizinės savybės, jausmai kaip ir žmonėms. Paukščiams suteikimas visažinio simbolis. Paukščiai kalba mituose, žmonėms duoda patarimus jiems rūpimais klausimais, padeda atlikti neįprastus darbus. Pirminis paukščio simbolis etimologinio pobūdžio. Žodžiais siekiama paaiškinti įvairių vykstančių gamtos reiškinių kilmę ir tarpusavio ryšį susidariusį tarp žmogaus ir gyvosios gamtos objekto – paukščio.

Nuo savo egzistencijos pradžios žmogus siekė suteikti reikšmę pasireiškiančioms gamtos jėgoms. Lietuvių tradicinė mitinė tautosaka labai įvairi. Kadangi mitai ne tik pasakoja, bet ir vaizduoja situacijas, paukštis buvo labai tinkamas įvaizdis norint paaiškinti jų kilmę, prigimtį, gamtoje vyravusį tarpusavio ryšį.

Plačiau reikėtų nagrinėti atskiras paukščių rūšis, nes skirtingiems paukščiams suteikiama vis kita simbolinė reikšmė.

APIBENDRINIMAS:

- Surasti simboliai siejami su žmogumi ir jo vidiniu pasauliu;
- Nenusakant tikslaus paukščio pavadinimo „paukštį“ kaip simbolį sunku išskirti.

Kiekvienos rūšies paukštis yra unikalus, turi savitą elgseną. Todėl būtina nusakyti tikslų paukščio pavadinimą, kuris leidžia plačiau išnagrinėti jo įvaizdį.

3. PAUKŠČIŲ ĮVAIZDŽIAI LIETUVIŲ PASAULĖŽIŪROJE

Šimtmečius trunkantis paukščių stebėjimas žmogui leido sukurti jų ornitologines charakteristikas. Taip pat stebėjimas buvo naudingas ugdant žmonių materialines ir dvasines vertybes. Kuriami įvairūs įvaizdžiai sukurti iš surinktos stebėjimų medžiagos, ją lyginant su įvairiais objektais (orais, žmonių elgesiu, gyvenimo atsitiktinumais ir pan.) Ilgalaikis stebėjimas davė naudos, šiai dienai lietuvių literatūra, tautosaka, mitologija kupina įvairių paukščių aprašymų. Visa tai įgavo kultūrinę vertę. Kuriant kūrybinių darbų ciklą nagrinėjami pasirinktų paukščių įvaizdžiai.

Šarka. Šis paukštis vaizduojamas kaip pranašas. Tai siejama su šaižiu balsu ir tvirtu stotu. „Šarka yra artima mitiniam mirties pasauliui. Šios sąsajos labiau atsispindi prietaruose, nors pasitaiko ir žodinių liaudies kūrinių, kuriuose šis paukštis aiškiai traktuojamas kaip mirties ženklas. Dėl to šarkos pasirodymas gali reikšti ne tik svečių apsilankymą, bet ir mirtį“ (Šlekonytė 2007). Šarka simbolizuoja plepumą ir vagiliavimą, vadinama erzintoja, gali net bandyti sukiršinti. Labiausiai išskiriamas elgesio ypatumas – pasisavinti ne savo daiktus, kurie labai puošnūs, blizgūs, sakoma: „šarka nuneš ant uodegos“, taip kalbama apie perdėtai išsipusčiusį žmogų. Šarkos įvaizdis sutinkamas krikščioniškajame tikėjime, tačiau iš neigiamos pusės. Manoma, kad tai velnio paukštis, tuštybės ir palaido gyvenimo simbolis. Akivaizdu, kad šarkos įžūlus elgesys nedera su krikščionišku kuklumu ir sąžiningumu.

Gegutė. Gegutė siejama su moteriška mitine būtybe - Laima „žmogaus gyvenimo sergėtoja, svarbių jo gyvenimo įvykių pranešėja. Atskrenda prie langelio paukštė Laima, gegutė, ir skiria ką tik gimusiam vaikeliui dalią“ (Jackevičiūtė-Liaukšienė, 2002 p. 33). Tautosakoje gegutei suteikiamas pranašautojos įvaizdis. Kukuodama gegutė praneša, kokie bus metai, geri ar blogi, koks bus pavasaris, ankstyvas ar vėlyvas. Tačiau gegutės pranašystės daugiausia siejama su bloga ateitimi. Jeigu gegutė nutūpia ant namo kraigo – namuose lauk nelaimės ar net mirties. Paukštis siejamas ir su orais, gamta. Jeigu gegutė pirmą kartą užkukuoja sužaliavus medžiams – metai bus geri, laukia gausus derlius, jeigu medžiai be lapų – ateinantys metai sunkūs ir nesėkmingi. Paukštis parazitas – tokiu pavadinimu vadinama ne tik ornitologų, bet ir įvairių tautų žmonių. Savo kiaušinių dėjimas į kitų paukščių lizdus laikomas žemo lygio poelgiu. Net tik paukštis, bet ir jo padėtas kiaušinis vertinamas neigiamai. Taip pavadinti galima ir žmogaus pradėtą vaiką, dėl kurio tėvų abejojama.

Šelmeninė kregždė. Liaudiškai vadinama „blezdinga“. Šeštinių dieną (Kristaus žengimo į dangų šventė) minima kregždės diena. Būtent Šeštinių dieną kregždės pasirodo žmonių sodybose ir pradeda lipdyti lizdus. Tikima, kad gaisrai aplenkia tuos namus, kurių pastogėse esama kregždžių lizdų. Jų

pasirodymas siejamas su geru oru, ilgai žiemojusios jos atneša vasariškus orus. Taip pat siejama su orų permainomis: jei paukščiai skraido žemai - artėja lietus, jei aukštai - bus giedra. Paukščiui suteikiamas vilties, vaisingumo ir gyvybės atsinaujinimo simbolis. Labai blogu ženklu laikoma sužeisti kregždę. Tai itin mylimas Lietuvių kraštovaizdžio paukštis.

Baltasis gandras. Nacionaliniu paukščiu baltasis gandras laikomas Lietuvoje ir Baltarusijoje. Liaudyje vadinamas „starkumi“, „gužu“, „bacionu“. Nuo senų laikų vaizduojamas kaip šventas paukštis, nešantis laimę, gerovę, teisingumą. Vakaruose išplitęs tikėjimas, kad gandrai neša vaikus. Krikščioniškojoje ikonografijoje gandrai simbolizuoja švarą, dievobaimingumą ir prisikėlimą. Nuo senų laikų yra gerbiamas žmonių, kurių sodybose įsikuria. Žmonėms atneša santarvę ir juos globoja. Taip pat manoma, kad jis gali žmogaus ligas paimti, nuskraidinti į giliausias pelkes ir ten palikti.

Kalendoriuje galima aptikti kovo 25 d. pažymėtą kaip gandrų dieną (gandrinės). Šią dieną džiaugiamasi jo sugrįžimu. Dar ir šiais laikais žmonės prisimena senovėje vartotus posakius. Jeigu gandrą pirmą kartą pamatai skrendantį, reiškia būsi visus metus darbštus ir guvus, o jeigu pamatysi tupintį ar stovintį – viskas vyks lėtai, gali net nesisekti. Šios dienos rytą namų šeimininkės privalo atsikelti anksti. Tikima, kad po žiemos prasidedančius darbus bus lengviau nudirbti, bus geresnė sveikata. Gandro galia buvo tikima ne tik gandrinių dieną „Žmonės tikėjo, kad šis paukštis gali paimti ir išnešti ligas. Ligoniai prašydavo gandrą pasiimti jų negalavimą ir palikti jį negyvenamose vietovėse; tada liga dingdavo“ (Čiukšytė, 2007). Kartu su gandru vaizduojamas ir mažas paukštelis – kielė. Šį paukštelį gandras parsineša ant uodegos, kuri išskirsto paskutinius užšalusius vandens telkinių ledus.

Naminė pelėda. Šiais laikais pelėda simbolizuoja išmintį, protą ir visą tai kas susiję su švietimu ir mokslu. Tokia sąsaja sukurta dėl pelėdų mąslaus ir rimto žvilgsnio. Senovėje ji vaizduojama kaip paslaptingas, magiškas, pranašiškas, aiškiaregis paukštis. Kadangi pelėdos aktyviausios naktį, jos tapo savotišku tamsos simboliu. Nagrinėjant įvaizdžius susiduriama su dviprasmiškumu, tam iliustruoti tinka posakis: „Tai, kas vienam yra pelėda, kitam - lakštingala“ ((Biedermann, 2002, 320). Vienu atveju pelėda siejama su teigiamais dalykais: išmintimi, mokslu, gyvybės gelbėjimu. Kitu atveju daugiau dėmesio skiriama jos tamsiajai pusei, kuri pateikiama kaip tylus, slaptas pelėdos gyvenimo būdas.

Kukutis. Dar kitaip žmonių vadinamas „dudučiu“, „lukučiu“, „lupučiu“, „tūtliu“. Pavasaris Dainavos girios kaimuose neįsivaizduojamas be kukučio upšėjimo, dėl kurio jį vadina žydo gegute. Kukutis taip pat vertinamas ir neigiamai, kaip nešvarus, netvarkingas paukštis. Simbolizuoja nuodėmingą žmogų, kuris atkakliai nenori nusivalyti nuodėmės mėšlo, kaip paukštis kapstosi po mėšlą. Dėl savo netvarkos šis paukštis laikomas bičių priešu.

Lakštingala. Lakštingala ypač minima lietuvių tautosakoje dėl savo išskirtinio čiulbesio, vadinama „devynbalse“. Lakštingalos giesmės siejamos su tikėjimo vaizdiniais „Liaudis lakštingalos giedojimą dažnai laikė „varganos sielos skaistykloje“ pagalbos šauksmu arba mirties nuosprendžio laukiančio žmogaus dejone, tuo tarpu krikščioniškąja prasme tai turėję reikšti rojus ir dangaus ilgesį“ (Biedermann, 2002, 231). Salomėja Nėris savo eilėraštyje skambiai apibūdina šį paukštį žodžiais „Lakštingala negali nečiulbėti“. Šiam paukščiui suteikiamas meilės, ilgesio ir skausmo simbolis. Taip pat gajus ir posakis, kad „žmogus be tėvynės - lakštingala be giesmės“. Lakštingala taip pat simbolizuoja žmogaus gyvenimo ilgaamžiškumą, laisvę ir nepriklausomybę. Paukštis laikomas laimę nešančiu simboliu.

Margasis genys. Daugeliui žinomas posakis siejant gyvenimą su margomis genio plunksnomis „genys margas, pasaulis dar margesnis“ ir pan. Genys laikomas protėvių paukščiu. Dviem žmonėms padeda surasti sau tinkamą antrąją pusę. Dėl savo prigimtinio būdo kalenti, laikomas darbščiu paukščiu. Daugiau šio paukščio simbolių lietuvių tautosakoje rasti nepavyko.

Naminis žvirblis. Tai paukštis, kuris nuolatos supa žmonių namus. Ne veltui vadinamas ne paprastu, o naminiu žvirbliu. Nuo seno šis paukštis laikomas žemdirbių priešu, nes niokoja pasėlius. Žvirblio pavadinimas slavų kalbose reiškia „mušk vagį“. Šis paukštis – vagis, vaizduojamas kaip apskru ir vikrus. Žvirbliams iš pasėlių laukų ir pavienių sodų baidyti statomos įvairios baidyklės, o XX a. Kinijoje žvirbliai tapo didelės žalos sukėlėjais, todėl buvo pradėtas jų masinis naikinimas. Krikščionybėje pastebimas įdomus žvirblio simbolis - tai Dievo rūpinimasis mažiausiais sutvėrimais. Taip pat žvirblis visuomenėje turi peštuko ir padaužos įvaizdį. Tokios asociacijos greičiausiai kyla dėl pavasarį matomų paukščių peštynių, keliamo garsaus čirškimo. Remigijus Karpuška paaiškina tokį elgesį „Tačiau tai nėra paprastos peštynės - atidžiau įsižiūrėjus galima pamatyti, jog būryje yra tik viena patelė, kuri gnaibo snapu ir tolyn veja ją supančius patinus. Tokios peštynės būdingos tik žvirbliams ir yra jų tuoktuvinio ritualo dalis“ (Karpuška, 2011).

Dirvinis vieversys. Vasario 24 diena Lietuvoje minima vieversio (vyturio) diena. Iš šiltųjų kraštų, vienas pirmųjų iš migruojančių paukščių, į Lietuvą sugrįžta vieversys. Dėl šios priežasties jis vadinamas pavasario šaukliu. Mūsų senoliai iš paukščio pasirodymo mūsų kraštuose galėjo pasakyti koks bus oras. Jeigu paukštis pasirodydavo iki vasario 24 d. reiškia bus šaltas pavasaris ir šilumos dar reikės palaukti. Jeigu vieversys parsiskridavo vėliau negu numatytą dieną, reiškia pavasaris bus šiltas ir ankstyvas. Tikėtina, kad vieversys neišskrenda iš savo krašto, o žiemoja pasislėpęs akmenų krūvoje. Dirvinis vieversys ne veltui gavęs tokį pavadinimą. Jis laikomas artojų palydovu ir draugu. Liaudiškai žmonių vadinamas „cyruliu“, „vyturiu“. Dar vienas iš įdomesnių vaizdinių susijęs su jaunų merginų atliekama veikla. Jeigu vieversio dieną mergina šukuojasi plaukus, reiškia vasarą vištos gali iškapstyti

rūtų darželius. Vyresnieji ragindavo vaikus apibėgti aplink namus kelis ratus, kad šie būtų greiti kaip vieversys (liaudyje vadinamas vyturiu).

APIBENDRINIMAS:

- Surinkus paukščių įvaizdžius pastebėta, kad teigti, jog Lietuvių tautosakoje susiformavęs vien tik neigiamas ar teikiamas paukščių įvaizdis, negalima. Kiekvienas paukštis vienais atvejais gali būti siejamas su teigiamais veiksniais, o kitais – neigiamais. Manytina, kad tęsiant tyrimą, apimant ir kitų tautų pasaulėžiūrą, būtų atrasti dar įvairesni ir prieštaringi įvaizdžiai;

- Daugelio paukščių elgesys siejamas su orų permainomis. Tai parodo, kad visi paukščiai turi pranašo įvaizdį;

- Liaudiški paukščių pavadinimai vartojami mažybine forma. Tai parodo, kad paukščiai vertinami ir mylimi;

- Aprašomi įvaizdžiai atitinka paukščių išvaizdą ir elgesį;

- Pastebėta, kad Lietuvoje minimos tam tikrų paukščių dienos, pvz.: gandro (kovo 25 d.), kregždės (po Šv. Velykų praėjus 40 dienų), vieversio (vasario 24 d.), gegutės (diena kai pirmą kartą išgirstamas kukavimas, arba trečioji Šv. Velykų diena). Tai tarsi senųjų laikų palikimas šių laikų žmonėms, primindamas, kad etninė kultūra gyva tradiciniame kalendoriuje.

4. PAUKŠČIAI PROFESIONALIAJAME MENE

4.1. Paukščio vaizdavimas įvairiuose lietuvių meno kūrinuose

Paukštį kaip liaudies meno motyvą naudoja profesionalūs Lietuvos dailininkai. Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės darbiuose naudojamas dažnas paukščių ir sparnuotų būtybių vaizdavimas. Taip pat kūrinuose pastebima savitai suvokiama erdvė, sukianti vaizdo, tapyto lyg iš paukščio skrydžio, įspūdį. Čiurlionio tapybos triptiko „Pasaka (II)“ dalyje (*1 priedas. 1 pav.*) vaizduojamas paukštis, kuris siejamas su svajonėmis, vaizduojamas kaip pasakos dalis. Dailininkas puikai valdė ne tik tapybos, bet ir grafikos technikas. Teptuku, plunksna ir tušu sukurtoje kompozicijoje (*1 priedas. 2 pav.*) vaizduojami plastiški paukščiai. Kaip ir prieš tai minėtame tapybos darbe, taip ir šiame išlieka tas pats pasakojimo siužetas, tačiau perteiktas kitomis techninėmis ir meninėmis priemonėmis.

Nagrinėjant šiuolaikinę dailę paukščio motyvai plačiai naudojami kuriant skulptūras. Vlodo Vildžiūno kūrybai būdingas realybės ir abstrakcijos derinimas, kuriame pastebimi sparnuotų figūrų motyvai. Iš blizgančio vario sukurtoje skulptūroje „Deivė paukštė“ (*1 priedas. 3 pav.*) plastiniais ritmais sujungiamas žmogus ir paukštė. „Vildžiūnas jį sukūrė remdamasis archeologiniais duomenimis, sakančiais, kad akmens amžiaus Europos gyventojai – prieš kokius 3000 metų Deivė paukštė buvo iškalę akmenyje. Ši pusiau antropomorfinė, pusiau zoomorfinė mitinė būtybė, atsiradus žemdirbystei, ilgainiui virto antropomorfinė būtybe, susijusia su žemės vaisingumu“ (Dundulienė, 2006, 145). Moters ir paukščio junginys tampa dieviška būtybe. Irenos Ambrazienės piešinyje „Atgailavimas“ (*1 priedas. 4 pav.*) taip pat vaizduojamas toks dviejų figūrų junginys. Subtiliais pieštuko štrichais išgaunamos keistų paukščių ir žmogiškos būtybės kompozicijos. Menininkės vaizduojami žmonės - paukščiai yra tarsi gyvenimiškų potyrių ir išgyvenimų simboliai, pabrėžiantys atvirą santykį su savimi ir aplinka.

Mitiniai ir paprasti paukščiai vaizduojami ir Edmundo Žiauberio darbuose. Grafikos kūrinyje „Balandžiai žiemą“ (*1 priedas. 5 pav.*) vaizduojami labai natūralūs paukščiai, pasipūtę nuo žiemos šalčio. Kituose kūrinuose autorius derina didelio mastelio skrendančius paukščius ir žemiau besisukančius mažesnius paukščius. Tai parodo, kad kūrinuose galima ne tik vaizduoti realistinius vaizdinius, bet ir remtis lietuvių pasakų ar mitų motyvais. Kūrybai būdinga racionali kompozicija, realios ir apibendrintos detalės, ritmiškos formos, kai kada lyriškas tikrovės traktavimas (milžiniškų ir kartu mažų paukščių vaizdavimas viename kūrinyje).

Dailininkės – tekstilininkės Ramutės Jasudytės kūryboje vyrauja artimi sutartinėms motyvai, kurie perteikiami nuaustomis ritmiškais linijomis. Ciklo „Kovos su kryžiuočiais“ gobelene „Gulbelės“ (1 priedas. 6 pav.) panaudoti lietuvių liaudies dainos „Oi lekia, lekia gulbelių pulkelis“ paukščių motyvai. Kartu su kitais ciklo kūrinių, kuriuose vaizduojami raiteliai ir moterų figūros, įgyja simbolinę prasmę. Visas ciklas sukuria nerimo, stiprybės ir pasiryžimo nuotaiką.

APIBENDRINIMAS:

- Analizuojant paukščių vaizdavimą profesionaliajame mene pastebėta, kad paukščių vaizdiniai sutinkami daugelyje tapybos, grafikos, skulptūros ar net tekstilės darbuose. Pastebima, kad paukščiai vaizduojami naudojant tokius meninius sprendimus, kurie pabrėžia jų judėjimo laisvę, formos subtilybes. Darbams suteikiamas erdvės ir skrydžio įspūdis;
- Galima teigti, kad paukštis kaip objektas mene pasirenkamas dėl jo pavaizdavimo laisvės;
- Dažnai menininkai paukščiams suteikia mistinę prasmę arba juos vaizduoja antropomorfiškai;
- Menininkų kūriniuose vaizduojami ne tik realūs paukščiai, bet ir mitiniai;
- Skulptūrose pastebimas abstraktus vaizdavimas, pabrėžiantis skrydį ar judesio plastiką. O kitų dailės šakų kūriniuose pabrėžiamas paukščio plunksnų medžiagiškumas, naudojamos įvairios linijinės ir ritminės kompozicijos.

4.2. Paukščio vaizdavimas Kevin Chupik kūriniuose

Paukščio vaizdavimas mene būdingas ir užsienio autorių kūriniuose. Juos būtina apžvelgti dėl sukurtų kūrinių formos, integravimo į visuomenę, vizualinio pateikimo. Vienas iš didžiausių įspūdžių padariusių kūrėjų – JAV menininkas Kevin Chupik. Jo darbai išsiskiria savitu formų pateikimu ir naudojamomis priemonėmis norint sukurti išraiškingą ir įtaigų vaizdą.

Menininko Kevin Chupik darbų cikle pavadintame „Plumage“ (į lietuvių kalbą gali būti verčiamas kaip „plunksnos“, „apsiplunksnavimas“, „plunksnų danga“) vaizduojami paukščiai ir moterys. Darbų ciklą sudaro šešiolika darbų. Darbai stačiakampio formato, vieni iš jų pateikiami horizontaliai, o kiti vertikalčiai. Toks pasirinkimas apgalvotas nes atsižvelgiama į paukščio ir moters formas. Dominuoja dvi figūros: moters ir paukščio. Paukštis ir žmogus atskiriami kaip atskiri figūriniai

elementai, padalinant kūrinio plokštumą į dvi dalis. Menininkas kompozicijose pateikia du dialogus, tarp spalvingo vyriškos lyties paukščio ir moters veido ar kūno. Tokios poros tampa metaforiniais vaizdiniais nusakančiais tarpusavio emocijas, mintis.

Šie kūriniai traukiantys akį dėl pasirinktų spalvų naudojimo. Spalvos ryškios, tačiau tarpusavyje derančios ir nusakančios vaizduojamų objektų svarbą. Kuriant vizualinę raišką naudojami taškeliai ir smulkūs štrichai. Jų pagalba kūriniams suteikiamas judėjimo įspūdis. Kiekvienas paukštis ir moteris suderinti kaip viena pora. Pastebimi abi figūras apjungiantys elementai (*1 priedas. 8 pav.*) kaip paukščio kuodo ir moters plaukų spalvos ar vienos krypties štrichų naudojimas. Kitame darbe pabrėžiamas abiejų objektų elgesio panašumas (*1 priedas. 9 pav.*). Atrodo lyg abu norėtų parodyti, kad yra įdomūs savo charakteriu. Menininkas paukštį ir moterį sulygina ne tik stilistiškai, bet ir žvelgdamas giliau, į patį jų vidų. Darbai skleidžia emocijas, perteikia savitus jausmus tarp dviejų figūrų.

APIBENDRINIMAS:

- Darbuose atskleidžiamas glaudus ryšys tarp paukščio ir moters. Vaizduojamos emocijos, elgesys, charakterio ypatybės;
- Vaizduojamiems kūrybos elementas išskirtinumo suteikia pasirinktas spalvų koloritas. Taip pat menininkas turi išskirtinę ir įdomią stilistiką, kuri harmoningai dera ir atrodo estetiškai;
- Pateikti dominuojančias paukščio ir moters figūras naudojamas formatas suskaidytas į dvi erdves. Tokiu būdu abiemis figūroms skiriamas vienodas dėmesys.

4.3. Paukščio vaizdavimas Agnės Naunikaitės kūrinuose

Darbų cikle „Išnykstantys laike“ pateikiami devyni darbai, iš kurių dvejuose vaizduojami paukščiai. Kūrybinių darbų cikle aptikta vaizduojama Japoninė gervė (*1 priedas. 9 pav.*). Kartu su paukščio figūra komponuojami ir augalų lapų deriniai. Atrodo, kad paukštis nerimastingai plasnotų beorėje erdvėje. Paukštis atrodo gležnas lyginant jį su supančia gamtos aplinka. Augalų lapai tarytum užuomina, kad visas veiksmas vyksta centre, kad būtent į jį reikia atkreipti dėmesį. Lapai atkartoja paukščio sparnų mostus, tampa jo dalimi. Darbo fone skiriama daug vietos tuščiai erdvei.

Viename iš darbų vaizduojamas Pietų Amerikoje paplitęs paukštis – Raudonkojė kariama (*1 priedas. 10 pav.*). Priešingai nei ankstesniame darbe, atsisakoma į kompoziciją įvesti gamtos elementų.

Kompozicija sudaroma naudojant to paties paukščio motyvus. Pagrindinė paukščio figūra yra aiškiai matoma ir ryški. Sekanti paukščio figūra jau nebe tokia ryški, naudojamas elementas sudarytas iš puse prieš tai vaizduoto paukščio figūros. Trečioji figūra vos pastebima, laikinumą ir trapumą siekiama pabrėžti naudojant neapibrėžtą kontūrą. Šio trys elementai tarpusavyje sudaro sąveiką. Sujungiama dabartis su ateitimi, kurioje ryškiai balansuojama ant išnykimo ribos, kuri nenumaldomai artėja.

APIBENDRINIMAS:

- Atsižvelgiant į grafikės kūrybą, galima teigti, kad jai svarbus gyvūno ir paukščio vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje. Į paukštį žiūrima ne kaip į daiktą, bet kaip į atskirą gyvą ir turinčią jausmus būtybę;
  - Vaizduojami paukščiai susilieja ne tik su erdve, bet ir su aplinkui esančia gamta. Tačiau pagrindiniu objektu kompozicijoje yra paukštis;
  - Vaizduojamiems kūrybos elementas išskirtinumo suteikia jų vaizdavimas taškais ir smulkiomis kontūrinėmis linijomis.

5. KŪRYBINIŲ DARBŲ CIKLO KONCEPCIJA

„Būti paukščiu“ – tai kūrybinis skaitmeninės grafikos darbų ciklas, kurio pagrindinė idėja atsirado norint atkreipti visuomenės dėmesį į vykstančias globalias gamtosaugos problemas, kurios paliečia paukščius. Šiuolaikinis žmogus privalo atkreipti dėmesį ir susimąstyti apie mūsų pačių daromą naikinančią įtaką gamtai ir jos kūriniams. Sparčiai mažėjant paukščių rūšims keliama problema ir žmogaus išlikimui. Paukščių reikšmė gamtai itin svarbi, gyvųjų organizmų mitybos grandinėje, dėl jų gausos ir atliekamos veiklos. Paukščiai ne tik lesa vabzdžius, smulkius graužikus, bet yra ir kitų gyvūnų maistas, augalų sėklų platintojai. Žmogaus buityje sutinkami naminiai paukščiai pasitarnaudavo kaip maisto šaltinis. Taip pat naudojamos jų plunksnos, pasitarnavusios senaisiais laikais, kai buvo naudojamos rašymui ir tiesiog buičiai. Iš tokio artumo su paukščiu gimė daugybė mitų, istorijų, papročių, literatūros ir tautosakos kūrinių. Paukštis pateikiamas įvairiai, pagal jo išvaizdą, elgesį, kuriame teigiami ir neigiami įvaizdžiai. Kuriant darbų ciklą pasirinkta šiuos įvaizdžius pateikti žiūrovui.

Visi paukščiai pasižymi tik jam būdingu charakteriu, kuris išskiria jį ne tik iš kitų jo rūšies atstovų, bet ir gyvūnų. Skirtingos paukščių iliustracijos ir tekstinės kompozicijos pasirinktos norint sukurti kuo įvairesnius darbus. Kūrinių formatas išlieka toks pat, tik skiriasi paukščių kūno padėtis ir išraiška. Kūriniams būdinga didelė erdvė siejama su paukščio laisve. Paukščiai tarytum vaikščioja, tupi, skraido, stebi aplinką kūrinio baltame fone. Iliustracijos naudojamos kartu su tekstais sudaro įspūdį, kad paukštis kaip ir žmogus turi savitą apibūdinimą, parašytą gyvenimo istoriją. Tai lyg paukščio biografija, nusakanti, koks jis ypatingas ir svarbus turėtų būti.

Tuščia erdvė palikta aplink paukščius skirta užimti žiūrovui. Pabandyti save sugretinti su paukščiu, atrasti paukštį panašų į save. Kadangi iliustracijoms kurti nenaudojamos kitos spalvos, išskyrus juodą, dėmesys nukreipimas į visą paukščio visumą, o ne į atskiras detales. Tai lyg žmogaus nespaltvota portretinė nuotrauka, kuri neparodo žmogaus bruožų, susijusių su spalvomis. Achromatinės spalvos padeda perteikti jausminius dalykus: emocijas, jausmus, išgyvenimus ir pan. Tokiu būdu siekiama, kad žiūrovas susigretinęs su paukščiu apgalvotų kaip galėtų prisidėti prie ekologinių problemų pasaulyje.

Kūrybinei idėjai išreikšti pasirinktos stilizuotos paukščių iliustracijos ir netradicinis teksto komponavimas, primena knygos lapų struktūrą. Sukurti darbai atspausdinti naudojant skaitmeninę spaudą, atrodo lyg atskiri knygos lapai iškelti tiesiai žiūrovui prieš akis. Didelio formato darbai labiau pastebimi ir daro didesnę įtaigą žiūrovui.

APIBENDRINIMAS:

- Pagrindinė kūrybinių darbų idėja, noras atkreipti visuomenės dėmesį į vykstančias globalias problemas su kuriomis susijęs paukščių nykimas visame pasaulyje. Kovoiant su šia problema pasitelktas meninis sprendimas. Kuriami darbai pabrėžia paukščių išskirtinumą, jų grožį ir unikalumą;
- Iliustracijos ir tekstas sukuria vientisą darbo kompoziciją. Kuriame pateikiamas vaizdas lyg knygos lape – paukštis ir jo biografija;
- Šiuolaikiniam žmogui sudominti pasirinktas didelis darbų formatas, leidžiantis detaliai pateikti vaizduojamus objektus;
- Naudojama didelė tuščia erdvė darbuose numatyta neatsitiktinai. Tai pabrėžia paukščio judėjimo laisvę ir prigimtinių gebėjimą skraidyti. Tokiu būdu siekiama, kad žiūrovas susigretinęs su paukščiu apmąstytų tarpusavio panašumus.

6. KŪRYBINIŲ DARBŲ KOLEKCIJA „BŪTI PAUKŠČIU“

6.1. Kūrybiniai ieškojimai, idėjos formavimas

Magistro baigiamojo projekto darbą sudaro dešimties kūrybinių darbų kolekcija, pavadinimu „Būti paukščiu“. Ieškant magistro darbo temos, didelę įtaką padarė asmeninis pomėgis domėtis paukščiais. Iš pradžių stebėdama juos ėmiau domėtis jų išvaizdos, gyvenimo ypatumais. Vėliau prie viso to prisidėjo noras pažinti jų elgesio ypatumus. Iš šalies atrodo, kad paukščiai nieko nesiskiria vieni nuo kitų. Bet pradėjus gilintis į jų pasaulį galima pastebėti ir atrasti įdomių dalykų ir netgi sąsajų su pačiu savimi. Ne veltui senovės žmonės paukščiams suteikė panašias savybes kaip ir žmogui. Tačiau šiais laikais žmonės vis labiau tolsta nuo gamtos ir jos objektų. Kuriamos darbų kolekcijos pagrindinė idėja parodyti visuomenei koks unikalus sutvėrimas yra paukštis. Skatinti domėjimąsi įvairiomis gausiomis ir nykstančiomis paukščių rūšimis, spręsti jų buveinių niokojimo ir kitas ekologines problemas .

Pradedant kurti darbų ciklą, pagrindiniu dominuojančiu elementu darbuose pasirinkau naudoti paukščių figūras. Kiekvienas paukštis turi bendras išvaizdos charakteristikas. Tai jiems būdingas kūno sudėjimas, sparnai, plunksnos, dvi poros kojų, snapas. Magistro darbe visas dėmesys skiriamas paukščio vaizdavimui, jo kūno plastikos pateikimui. Analizuojant įvairių menininkų kūrybos darbus pastebėta, kad kūrėjai pasirenka vaizduoti tik tam tikrus objektus (žmonių, paukščių figūras) ar jų derinius. Skaitant mokslinę literatūrą apie paukščius, knygų puslapiuose sutinkami paprastos kompozicijos variantai, kai naudojama paukščio fotografija arba iliustracija ir tekstas. Kūrybinių ieškojimų metu buvo nuspręsta sujungti į bendrą visumą vaizdą ir tekstą. Todėl kūrybinių darbų objektu tampa ne tik paukščių figūros, bet ir tekstinės kompozicijos. Kadangi paukštis iš prigimties siejamas su laisve, erdve, skrydžiu, pasirinkta naudoti tai pabrėžiančias teksto kompozicijas.

Rengiant darbų kolekciją apgalvotas atlikimas ir pateikimas. Kadangi visas kūrybinis darbas atliekamas naudojant šiuolaikines kompiuterines programas, darbų pateikimui pasirinkta naudoti skaitmeninę spaudą. Sukurtas kompozicijas galima panaudoti įvairiai. Jas demonstruoti projektoriaus pagalba, perkelti ant tekstilės gaminių ir pan. Šiuo atveju, darbus eksponuoti buvo pasirinkta juos spausdinant ant matinės plėvelės, kuri klijuojama ant balto plastiko. Toks pateikimas sudaro estetišką vaizdą. Tai labai svarbu norint išryškinti paukščių savitą grožį ir sukurti lengvai skaitomo teksto kompozicijas.

APIBENDRINIMAS:

- Magistro baigiamąjį projektą sudaro kūrybinių darbų ciklas. Darbų ciklas skirtas atkreipti visuomenės dėmesį į Lietuvoje gyvenančių paukščių rūšis ir unikalų paukščių grožį, plačiau supažindinti visuomenę su paukščių ypatybėmis;
- Kūrybiniai darbai atliekami naudojant šiuolaikines kompiuterines programas ir spaudos priemones. Galimi įvairūs pateikimai, tačiau pasirinkta naudoti skaitmeninę spaudą ant baltos matinės plėvelės klijuojamos ant plastiko;
- Darbuose išskiriami ir analizuojami paukščių vaizdiniai, naudojami temą atitinkantys tekstai nusakantys susiformavusius paukščių įvaizdžius Lietuvių tautos pasaulėžiūroje.

6.2. Kūrybinio darbo eiga ir įgyvendinimas

Po kūrybinių ieškojimų, nusprendus kokią idėją turi skleisti kūrybinių darbų ciklas buvo sudarytas planas numatantis darbo eigą ir įgyvendinimą. Remiantis planu buvo tikslingai atliekami kūrybinio darbo įgyvendinimo etapai.

Kūrybinio darbo vykdymo etapai:

- **Norimų vaizduoti paukščių pasirinkimas.** Analizuojant literatūrą buvo atrinkti išsamiausiai aprašomi paukščių įvaizdžiai Lietuvių pasaulėžiūros aspektais. Taip pat atsižvelgta į paukščių žinomumą visuomenėje. Pasirinkti paukščiai žinomi kiekvienam mūsų šalies gyventojui, jie lengvai atskiriami pagal savo išvaizdą.
- **Pasirinktų paukščių fotografijų ieškojimas.** Sekantis etapas, atrinkus paukščius pagal numatytus kriterijus, surinkti fotografijas. Ieškant jų atsižvelgiama į paukščių figūras ir judėjimo padėtį. Siekiant sukurti įvairumą pasirinktos skrendančio, tupinčio, stovinčio paukščio formos. Taip pat atsižvelgiama į tai ar paukštis fotografuotas iš priekio, šono, apačios ir pan.
- **Iliustracijų kūrimas naudojant paukščių fotografijas.** Pagal pasirinktas paukščių fotografijas kuriami eskizai su numatomomis paukščių vietomis pasirinktame darbo formate. Eskizai kuriami naudojant ranka pieštas iliustracijas, jas koreguojant piešimui skirta planšete. Siekiant sukurti įdomų ir žiūrovo žvilgsnį traukiantį darbą ieškoma tinkamų meninių raiškos priemonių. Pasirinkta priemonė – taškas, naudojama puantilizmo technika. Tai technika, kai vaizdas kuriamas iš mažų taškelių, kurie sujungiami į vieną nedalomą visumą, taip sukuriamas vaizdas.
- **Sukurtų iliustracijų skaitmeniniam, perkėlimas į kompiuterines programas.** Galutinis darbas pateikimas naudojant skaitmeninę spaudą. Siekiant sukurti estetišką darbą reikalingas tikslus iliustracijų pateikimas. Naudojant CorelDRAW ir Adobe PhotoShop kompiuterines programas

redaguojamos sukurtos iliustracijos, šalinamos nereikalingos piešinio detalės. Kompiuterinės programos suteikia platesnes koregavimo galimybes negu tai darant ranka ant popieriaus lapo. Atlikus visų piešinių skaitmenizavimą parenkami tinkami nustatymai, skirti gauti kokybišką spaudos rezultatą.

- **Iliustracijų komponavimas numatytaime formate.** Galutinai užbaigus paukščių iliustracijos jos komponuojamos 1000x700 mm. formate. Ieškoma tinkamos vietos erdvėje, numatoma vieta teksto komponavimui. Kompozicijos skiriasi pateikiamų paukščių įvairove. Tarp figūrų ieškomas tinkamas dydžių santykis.

- **Literatūroje aprašomų paukščių informacijos rinkimas.** Kuriamose darbuose naudojama tekstinė informacija svarbi jos turiniu. Atrinkta informacija nusako paukščių išvaizdą, skiriamuosius požymius, paukščio balsą, elgesį, lyginama su panašiomis rūšimis, aprašoma buveinė, paplitimas ir rūšies gausa Lietuvoje. Taip pat pateikiami svarbiausi įvaizdžiai susiformavę Lietuvių pasaulėžiūroje.

- **Teksto komponavimas kartu su iliustracijomis.** Surinkta tekstinė informacija komponuojama panašiose į paukštį formose. Pabrėžiama formų dinamiškumas. Pasirenkamas lengvai skaitomas tekstas, derinamas pasviras, paryškintas, įprastas šriftas. Nesiekama, kad forma tiksliai atitiktų paukščio formą, tai daugiau vaizduojama abstrakčiai. Komponuojant pirmąją vietą užima būtent paukščių iliustracijos, o tekstinės kompozicijos jas papildo. Priklausomai nuo teksto blokų padėties kito ir iliustracijų kompozicijos. Jos palaiptam buvo taisomos ir tobulinamos. Minimaliai kito jų dydžiai, proporcijos ir vieta erdvėje.

- **Bendras kūrybinių darbų ciklo pateikimas.** Užbaigus atskirus kūrybinius darbus, kuriama bendra kompozicija. Darbų eksponavimo eiliškumas pasirenkamas derinant atskirus darbus kartu. Siekiama stiliaus vientisumo, darbų išbaigtumo įspūdžio. Norint suteikti darbui gyvumo įspūdį pasirenkama kai kurias iliustracijas pateikti pustomiu šviesesnes. Taip sukuriama trys lygiai, pabrėžiantys objektų svarbą kūrybiniame darbe. Paukštis pateiktas tik juodos spalvos taškais tampa dominuojančia detale, o prislopinta pilkais pustomiais figūra užima antrą vietą. Dalis skirta tekstui užima trečią vietą pagal komponavimo svarbą. Apžvelgus visą kūrybinio darbo ciklą toliau darbai rengiami spaudai. Spauda pateikiama ant baltų plastiko lakštų.

APIBENDRINIMAS:

- Rengiant maketus kūrybiniams darbams, naudojamos pieštos paukščių figūros. Kartu su šiomis figūromis derinamas tekstas, kuris taip pat komponuojamas atsižvelgiant į paukščių kūno formas;

- Kuriant eskizinius variantus ir kompozicijas naudojamos kompiuterinės programos, išnaudota nemažai jų teikiamų privalumų ir galimybių. Darbo užbaigimui ir pateikimui naudojama skaitmeninė spauda ant matinės plėvelės, kuri klijuojama ant plastiko.

6.3. Kūrybinio darbo struktūra ir vizualinė raiška

Kūrybinį darbą sudaro dešimt darbų, kurių dydis 1000x700 mm. Toks dydis pasirinktas norint aiškiai pateikti paukščių figūras ir tekstinę informaciją. Tokio formato darbai labiau pastebimi įvairiose erdvėse. Kiekvienas kolekcijos darbas vaizduoja vis kitą paukštį ir pasižymi savita kompozicija. Bendrai visos kolekcijos darbus apjungia baltas fonas, kuris vaizduoja laisvą erdvę, kurioje gali pasireikšti skraidantis paukštis.

Meno istorija byloja, kad kompozicijos ir meninės raiškos priemonėmis buvo reiškiamos ištisų epochų, meninių grupių ir atskirų kūrėjų idėjos. Kuriant darbus svarbu jų struktūra ir meninis sprendimas. Darbų nesinorėjo perkrauti, todėl pasirinkta tik būtiniausi meninių priemonių elementai naudojami iliustracijose ir tekstinė informacija.

Plokštuma. Visų pirma kūrinio atlikimui reikalinga plokštuma. „Plokštumos, kuri yra dvimatės kompozicijos pagrindas, o dažnai ir fonas, proporcijos yra labai svarbi kompozicijos harmonizavimo priemonė. Nuo jos visumos ir vidaus elementų (linijų, dėmių, spalvų, ritmikų) harmonijos priklauso kompozicijos meninė kokybė“ (Šiukščius, 2005, 73). Darbams atlikti naudojama balta plokštuma, kurioje nėra sudėtinga komponuoti kitus kūrinio elementus. Taip pat baltoje plokštumoje aiškiai išryškėja pateikiami paukščių vaizdai ir tekstai, kuries naudojama juoda spalva. Pustonių prislopinti paukščių vaizdiniai, kartu su balta spalva, beveik susilieja, tampa mažiau pastebimi, užima ne pagrindinį planą. Plokštuma neatsiejama nuo fono. „Formato ribojama erdvė (fonas) yra ypač svarbus bet kurio dizaino elementas ir ne tik tai, kas lieka padėjus formą joje: tai svarbu visam dizainui, nes fonas veikia figūrą ir atvirkščiai“ (Dabner, Calvert, 2010, 38). Kadangi paukščiai ir tekstas turi būti aiškiai pastebimi ir suvokiami, ieškomas tinkamas santykis tarp šių elementų ir bendro kūrinio ploto bei fono.

Proporcijos. Tai labai svarbi kompozicijos priemonė, kuri sukuria harmoniją. Kurdamas kompozicijas stengiausi naudoti harmoningai derančius dydžius tarp paukščių iliustracijų ir teksto. Kūriniuose pateikiamo teksto kompozicijos pabrėžia rimtumo, susikaupimo įspūdį, sukuria pusiausvyrą ir tobulumą. Testas lygiuojamas pagal jam suteiktos formos kairinį kraštą. Tokiu būdu išvengiama didelių tarpų tarp žodžių, kurie gali rėžti akį, jeigu bus pasirenkama kita lygiuotė. Renkantis kūrinio formatą atsižvelgta į iliustracijų dydžius „Maketo proporcijos turi būti nustatomos pagal iliustracijų formatus ir jų tarpusavio ryšį, o ne atvirkščiai“ (Willberg, Forssman, 2006, 68).

Meninės raiškos priemonė – taškas. Paukščių iliustracijoms sukurti pasirinkta naudoti taškus. „Apie tašką esantis metafizinis „laukas“, taško padėtis plokštumoje, taškų tarpusavio grupės padeda sukurti emociškai įtaigias statiškas, dinamiškas, simetriškas, asimetriškas, taisyklingai organizuotas arba stichiškas kompozicijas. Visais atvejais taškas reiškia užbaigtą, erdvėje ir laike nekintančią

formą“ (Jonaitis, 2013, 52). Kuriant iliustracijas galima varijuoti įvairiomis meninėmis priemonėmis, mano manymu, taškas yra tokia priemonė, kuri puikiai atskleidžia paukščio charakterį. Galima sukurti įvairias dinamiškai atrodančias formas, kurios komponuojamos dvimatėje erdvėje. Taškų pagalba kuriamos tamsios ir šviesios dėmės, apibrėžiančios paukščio formą.

Šriftas. Kuriamuose darbuose tekstinei informacijai perteikti naudojamas šriftas. Norint sukurti ne tik informatyvų, bet estetišką kūrinį daug dėmesio skirta jo parinkimui. Tekstas darbo plokštumoje naudojamas paprastai jį komponuojant erdvėje ir pasirinktose, paukščio formą primenančiose formose. Visame darbų cikle naudojamas vienas šriftas - Garamond. Tai lotyniškas šriftas, dar kitaip vadinamas serifiniu šriftu, dėl raidžių galuose esančių mažų užkardų – linijų. Kadangi kūrybiniai darbai didelio formato, tekstas turi būti aiškiai skaitomas. Naudojamas šriftas atitinka tokias savybes: yra lengvai skaitomas, mažiau vargina akis.

Leidinyje „Šrifto grafika“ nagrinėjama šrifto ir vaizdo harmonija. Norint, kad teksto suvokimo procesas žiūrovui būtų lengvesnis, tikslesnis ir greitesnis, reikia sukurti vizualinių vaizdinių struktūrą. „Vizualinės informacijos priemonių efektyvumas priklauso nuo informacijos turinio struktūros vaizdumo“ (Šimoliūnienė, 2004, 72). Kuriant tokią struktūrą naudojamas šrifto rašymas kursyvu, paryškiniu. Tokiu būdu sukuriama iliuzinė apimties šriftas. Darbe derinamas šriftas ir teksto kompozicijos sukuria harmoningą vaizdą. „Renkantis šrifto formą esminę įtaką daro stilius – veiksnys, kurį nulemia informacijos turinys ir autoriaus sumanymas (idėja), o darbo rezultatas turi būti naudingas ir tarnauti visuomenės tarpusavio supratimui.“ (Šimoliūnienė, 2004, 65). Remiantis šiais teiginiais galima daryti išvadą, kad svarbiausia šrifto paskirtis yra adekvačiai perteikti teksto turinį. Tai reiškia, kad šriftas turi būti aiškus ir suprantamas bet kokiam žiūrovui.

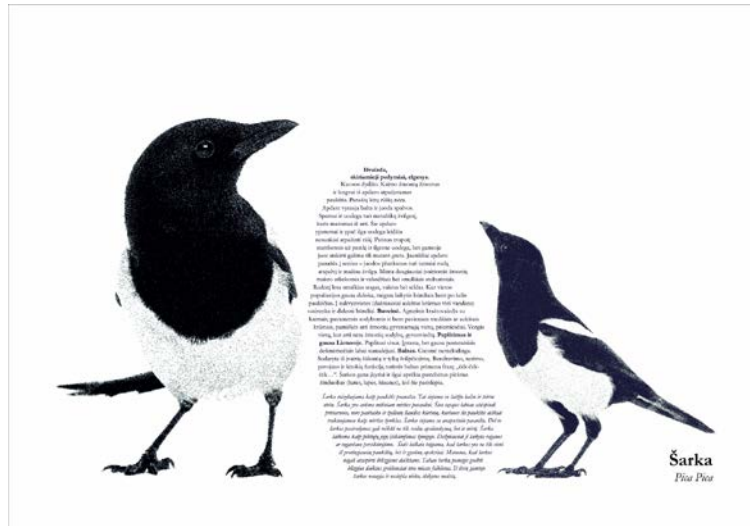
APIBENDRINIMAS:

- Kuriant darbų ciklą buvo laikomasi numatytos struktūros. Struktūrą sudaro: plokštumos pasirinkimas, proporcijų derinimas, meninės raiškos priemonių pasirinkimas kuriant iliustracijas, šrifto pateikimas;
- Sukurta vizualinė raiška apjungia stilizuotas paukščių figūras ir tekstines kompozicijas. Taip pat kūriniai labai svarbi erdvė pabrėžianti pagrindinio objekto ypatybes.

6.4. Kūrybinių darbų aprašymas

Sukurta vieninga dešimties darbų kolekcija, pavadinimu „Būti paukščiu“, kurioje pateikiami skirtingų paukščių vaizdiniai ir teksto kompozicijos su paukščio aprašoma charakteristika ir įvaizdžiu lietuvių pasaulėžiūroje. Kiekvienas darbas atskleidžiamas per savitą kompoziciją.

Šarka. Tarp dviejų šarkos figūrų įkomponuotas tekstas, tampa lyg pirmosios figūros šešėliu, o antroji figūra lyg stebi jį. Sukuriant tokią priešpriešą parodomas paukščio dviprasmiškas (teigiamas ir neigiamas) įvaizdis. Pasirinktos paukščio figūros atitinka šarkai būdingą elgesio manierą. Plastiški kūnai smalsiai žvalgosi, galvos šiek tiek pakeltos. Kairėje pusėje komponuojamos šarkos figūra atrodo labai dinamiškai, atrodo, kad tuoj pasisuks ir ką nors nugvelbs. Palikta tuščia erdvė aplink paukščius leidžia sukurti įsivaizduojamus paukščių judesius.

1 pav. Darbas iš kolekcijos „Būti paukščiu“ vaizduojantis šarką

Gegutė. Šio paukščio įvaizdžiui atskleisti pasirinktas skrendančių paukščių motyvas. Vaizduojamo skrydžio metu gegutės sparnai nuleisti arba pakelti, nėra pateikiama išskleistų sparnų padėtis (pabrėžiamas gegutei būdingas skrydis). Skrydis siejamas su pabėgimu. Atrodo, kad gegutė sprunka iš užgrobtos svetimo lizdo, kuriame paliko savo kiaušinį. Abi figūros nukreiptos į vieną pusę, dar kartą patvirtina apie ketinimą negrįžti pas savo palikuonį.

2 pav. Darbas iš kolekcijos „Būti paukščiu“ vaizduojantis gegutę

Šelmeninė kregždė. Vaizduoti pasirinktas teigiamas įvaizdis, kuris nusako orą. Aukštai skraidančios kregždės pranašauja gerą orą. Skrydžio metu išryškėja paukščiui būdinga išvaizda. Aiškiai matoma iškirpta uodega, rudas pagurklis, baltas pilvas ir sparnų apačios dalis. Tekstinės kompozicijos dalis beveik neišskaidyta, sudarytas vienas aiškus blokas, kuris primena tvirto paukščio lizdo struktūrą.

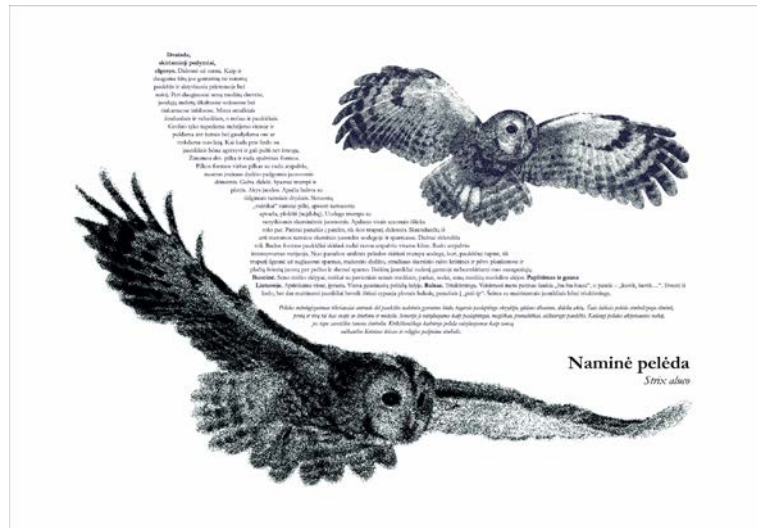
3 pav. Darbas iš kolekcijos „Būti paukščiu“ vaizduojantis šelmeninę kregždę

Baltasis gandras. Vaizduojant gandrų pasirinkta perteikti teigiamą jų įvaizdį. Pirmą kartą pamačius skrendantį gandrą laukia geri metai, žadantys sėkmę. Kompozicija primeną sukimąsi ratu. Tai pabrėžia ne tik gandrų figūras, bet ir tekstinė kompozicija. Žvelgiant į darbą galima įsivaizduoti kaip gandrai sklendžia aplink savo lizdą. Teksto blokas dinamiškas, darniai įsilieja į bendrą kompoziciją.

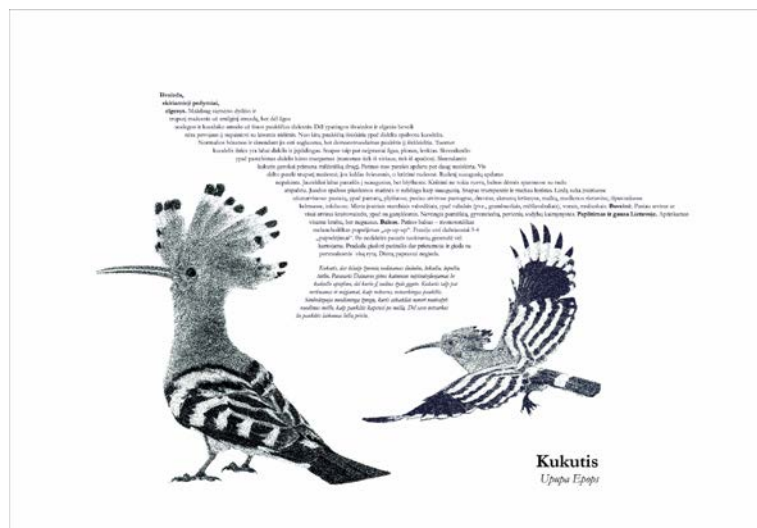
4 pav. Darbas iš kolekcijos „Būti paukščiu“ vaizduojantis baltąjį gandrą

Naminė pelėda. Kuriant kompoziciją su pelėdomis naudojamos tokios figūros, kurios atspindėtų jų šiurpiąją pusę. Pelėdos pasiruošusios ieškoti grobio, tai matyti iš sparnų padėties. Žvilgsnis sukoncentruotas į tikslą. Kūrinio viduryje įkomponuotas tekstas primena tamsumą, kuri naudojama parodyti nakties laikui.

5 pav. Darbas iš kolekcijos „Būti paukščiu“ vaizduojantis naminę pelėdą

Kukutis. Šis paukštis turi išskirtinę išvaizdą, kuri padeda lengvai atpažinti paukštį. Pasirinkta tupinti ir skrendanti figūra. Abi figūros išryškina paukščio skiriamuosius bruožus. Skrendantis paukštis aplink jį esančioje erdvėje sklendžia kaip drugelis. Paukščio kuodas išskirtinė jo detalė. Tekstinis blokas sudaromas šriftą komponuojant į galvos formą primenančią formą.

6 pav. Darbas iš kolekcijos „Būti paukščiu“ vaizduojantis kukutį

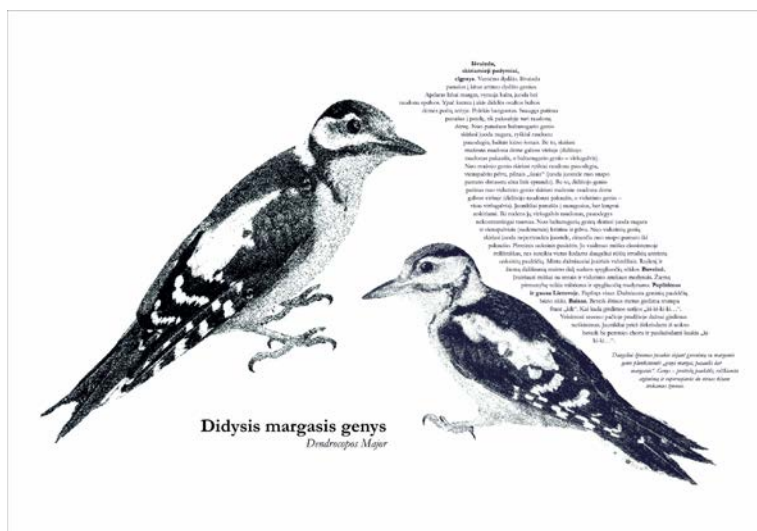

Lakštingala. Šio darbo kompozicija pabrėžia paukščio kuklumą ir paprastumą. Lakštingalą žmogus gali pamatyti tik labai retu atveju. Paukščio figūros neišraiškingos judesio atžvilgiu. Viena figūra beveik nusigręžusi nuo žiūrovo, siekia būti nepastebėta.

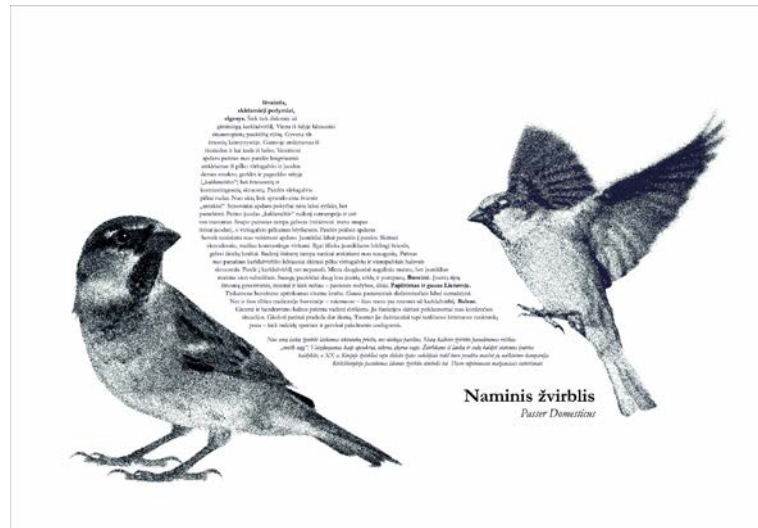
7 pav. Darbas iš kolekcijos „Būti paukščiu“ vaizduojantis lakštingalą

Didysis margasis genys. Aiškaus paukščio įvaizdžio lietuvių pasaulėžiūroje rasti nepavyko. Sukurtu nesudėtinga kompozicija, skiriasi tik paukščių judesio padėtis. Iliustracijų dėka aiškiai matomi išvaizdos požymiai. Nespalvotame vaizde išryškėja paukščio margumas, kuriam suteikiamas posakis: „genys margas, pasaulis dar margesnis“.

8 pav. Darbas iš kolekcijos „Būti paukščiu“ vaizduojantis didįjį margąjį genį

Naminis žvirblis. Vaizduojami du žvirbliai, tarp jų tuoj prasidės peštynės. Tupinti ir skrendanti paukščio figūra suteikia dinamiškumo. Vaizduojant abi figūras skirtingu rakursu išryškinamos paukščio išvaizdos detalės (aiškiai matomas sparnų ilgis, kūno sudėjimas). Iliustracijos ir tekstas susijungia į vientisą kompoziciją.

9 pav. Darbas iš kolekcijos „Būti paukščiu“ vaizduojantis naminį žvirblį

Dirvinis vieversys. Skrendanti figūra pasirinkta norint pavaizduoti paukštį kaip pavasario pranašą. Skridamas jis atneša pavasarį, kviečia artojus į laukus. Šio paukščio lizdas aptinkamas ant žemės gilioje duobutėje, todėl pasirinkta ir tupinti paukščio figūra. Abi figūros išryškina paukščio išvaizdos savybes.

10 pav. Darbas iš kolekcijos „Būti paukščiu“ vaizduojantis dirvinį vieversį

APIBENDRINIMAS:

- Dešimties darbų kompozicijose vaizduojami skirtingi paukščiai su jį aprašančiais tekstais;
- Sukurtas vieningas darbų ciklas pavadintas „Būti paukščiu“ žiūrovui skatina išsikelti klausimą ką reikšią būti paukščiu. Pavadinimas verčia apmąstyti ką reiškia būti ne tik savimi – žmogumi, bet ką galime atrasti savyje regint paukščio atvaizdą;
- Naudojamas baltas fonas apjungia visas kompozicijas į vieną bendrą visumą;
- Visuose darbuose vyrauja erdvė, stilizuotų paukščių iliustracijos, paukščio kūno plastiką atitinkančios teksto kompozicijos.

IŠVADOS

1. Žmonės paukštį apibrėžia labai įvairiais aspektais. Ilgus metus paukščių vaizdiniai gyvuoja mene, mitologijoje, tautosakoje, papročiuose ir net tikėjimuose. Paukščiai žmogui nėra tik fizinis objektas. Tarp paukščio ir žmogaus susidaro tarpusavio gebėjimas įsijausti į vienas kito padėtį;

2. Kategoriškai teigti, kad Lietuvių tautosakoje susiformavęs vien tik neigiamas ar teikiamas paukščių įvaizdis, negalima. Kiekvienas paukštis vienais atvejais gali būti siejamas su teigiamais veiksniais, o kitais – neigiamais;

3. Analizuojant paukščių vaizdavimą profesionaliajame mene pastebėta, kad paukščių vaizdiniai sutinkami daugelyje tapybos, grafikos, skulptūros ar net tekstilės darbuose. Apibendrinant autorių kūrybą pastebima, kad paukščiai vaizduojami naudojant tokius meninius sprendimus, kurie pabrėžia jų judėjimo laisvę, formos subtilybes. Darbams suteikiamas erdvės ir skrydžio įspūdis;

4. Dažnai menininkai paukščiams suteikia mistinę prasmę arba juos vaizduoja antropomorfiškai. Galima teigti, kad paukštis kaip objektas mene pasirenkamas dėl jo pavaizdavimo laisvės ir galimybės sugretinti su kitu pasirinktu objektu;

5. Atliekant kūrybinį darbą sukurtas darbų ciklas, kuris apima paukščio figūrų ir teksto vizualinę raišką. Kūrybinių darbų ciklas žiūrovą skatintų susimąstyti apie mus supančius paukščius. Juos palyginti su pačiu savimi, ne kaip daiktą, o kaip tokią pat mąstančią ir jaučiančią būtybę;

6. Kūrybinei idėjai išreikšti pasirinktos stilizuotos paukščių iliustracijos ir netradicinis teksto komponavimas. Darbai atrodo lyg atskiri knygos lapai iškelti tiesiai žiūrovui prieš akis. Tokiu būdu galima susieti vaizdą su pateiktu aprašymu ir atvirkščiai;

7. Kūrybinių darbų ciklo „Būti paukščiu“ meniniai kūriniai gali būti eksponuojami ne tik parodų salėse ar kitose parodoms skirtose erdvėse. Taip pat gali būti eksponuojamas mokymo įstaigose edukaciniais tikslais, viešose zonose kaip informacinis objektas. Įvairių gamtosaugai skirtų akcijų metu, kaip priemonė, skatinanti atkreipti visuomenės dėmesį į unikalų paukščių grožį, jų ypatybes, nykimo problemą;

8. Tobulinant kūrybinio darbo išraišką būtų galima apgalvoti jo pateikimą interaktyviai. Naudoti vaizdo pateikimą projektoriaus pagalba, suteikti iliustracijoms judesio, susieti su įrašytais paukščių čiulbesio garso takeliais. Taip pat reikėtų apgalvoti ir spalvų pateikimą darbuose. Jų pagalba būtų galima sukurti kitokį poveikį žmogui atliekančius darbus.

LITERATŪRA

1. Biedermann, H. 2002, *Naujasis simbolių žodynas*, Mintis, Vilnius;
2. Dabner D., Calvert S. 2010, *Grafinio dizaino mokykla: grafinio dizaino teorija ir elektroninė leidyba*, Žara, Vilnius;
3. Dundulienė, P. 2006, *Paukščiai senuosiuose lietuvių tikėjimuose ir mene*, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius;
4. Čiukšytė, J. 2007, „*Gandras lietuvių pasaulejautoje*“. Prieiga per internetą: http://www.ethnicart.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=232, [žiūrėta 2017-06-05];
5. Jackevičiūtė-Liaukšienė, Z. 2002, *Paukščių metai: lietuvių liaudies kalendoriniai papročiai ir tradicijos*, Eldija, Klaipėda;
6. Jusys, V. 2012, *Lietuvos paukščių pažinimo vadovas*, Lututė, Kaunas;
7. Karpuška, R. 2011, *Ar gerai žinome žvirblius?* Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-11-30-remigijus-karpuska-ar-gerai-zinome-zvirblius/72892>, [žiūrėta 2017-06-05];
8. Kurlavičius, P. 2003, *Vadovas Lietuvos paukščiams pažinti*, Lututė, Kaunas;
9. Kudirkienė, L. 2004, „*Tautosakinis gegutės įvaizdis*“. Prieiga per internetą: http://www.lti.lt/failai/e-zurnalai/TD28/06_2%20Kudirkiene.pdf. [žiūrėta 2017-06-05];
10. Šlekonytė, J. 2007, „*Šarkos įvaizdis Lietuvių ir kitų Europos tautų pasaulėžiūroje*“ Prieiga per internetą: <http://www.lti.lt/failai/10%20Slekonytes.pdf>. [žiūrėta 2017-06-05];
11. Šiuokščius, G. 2005, *Dizainas: menas, mokslas, technika: vadovėlis aukštųjų mokyklų meno srities specialybių studentams*, Vilniaus dailės akademijos leidykla, Vilnius;
12. Šimoliūnienė, G. 2004, *Šrifto grafika*, Šiaulių universiteto leidykla, Šiauliai;
13. Willberg H. P., Forssman F., 2006, *Pagalba tipografams : patarimai, kaip vartoti šriftus*, Vilniaus dailės akademijos leidykla, Vilnius.

ILIUSTRACIJŲ ŠALTINIAI

1. Prieiga per internetą: <http://ciurlionis.eu/lt/tapyba/info/?ciklas=18>, žiūrėta 2017-06-05;

2. Prieiga per internetą: <http://ciurlionis.eu/grafika/kompozicija-1909-2/>, žiūrėta 2017-06-05;
3. Prieiga per internetą: <http://kamane.lt/Naujienos/2013-metai/Gruodis/Daile/Irenos-Ambrazienes-piesiniu-paroda-Paukstes>, žiūrėta 2017-06-05;
4. Prieiga per internetą: <http://www.7md.lt/autorius/1053>, žiūrėta 2017-06-05;
5. Prieiga per internetą: <http://www.menorinka.lt/page/item/3028>, žiūrėta 2017-06-05;
6. Prieiga per internetą:
<http://svetaines.emokykla.lt/DaileLietuvoje/Tekstile/Jasudyte/jasud.htm>, žiūrėta 2017-06-05;
7. Prieiga per internetą: <http://kevinchupik.com/gallery/plumage/>, žiūrėta 2017-06-05;
8. Prieiga per internetą: <http://agnenaunikaite.com/isnykstantys-laike/>, žiūrėta 2017-06-05.

PRIEDAI

1 priedas. Paukščio vaizdavimas meno kūrinuose

1 pav. Mikalojus Konstantino Čiurlionio paveikslas „Pasaka (II)“, 1907 m.

2 pav. Mikalojus Konstantino Čiurlionio grafikos darbas „Kompozicija“, 1909 m.

3 pav. Vlado Vildžiūno skulptūra „Deivė paukštė, 1977 m. A. Narušytės nuotrauka

4 pav. Irenos Ambrazienė paveikslas „Atgailavimas“, 2005 m.

5 pav. Edmundo Žiauberio linoraižinys „Balandžiai žiemą“ 1980 m.

6 pav. Ramutės Jasudytės gobelenas iš ciklo „Kovos su kryžiuočiai“ „Gulbelė“ 1975-1976 m.

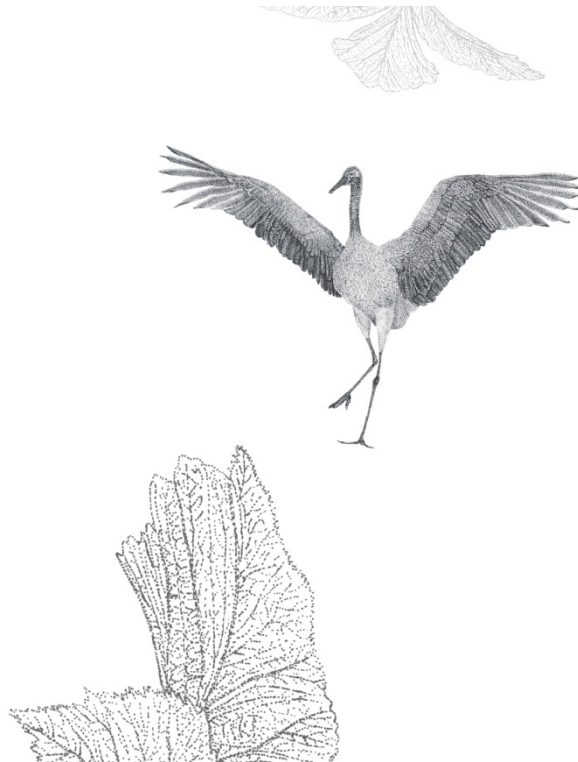
7 pav. Kevino Chupiko darbas iš ciklo „Plumage“ 2012 m.

8 pav. Kevino Chupiko darbas iš ciklo „Plumage“ 2012 m.

9 pav. Agnės Naunikaitės skaitmeninės grafikos darbas iš kolekcijos „Išnykstantys laike“ 2014 m.

10 pav. Agnės Naunikaitės skaitmeninės grafikos darbas iš kolekcijos „Išnykstantys laike“ 2014 m.

2 priedas. Kompaktinis diskas (skaitmeninė darbo versija)